

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 415

Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI wieku

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Agata Wiszniowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-571-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Maria Balcerowicz-Szkutnik, Włodzimierz Szkutnik: Problemy ubezpieczeń społecznych i emerytalnych w Federacji Rosyjskiej / Social and pension insurance problem in Russian Federation	11
Teresa H. Bednarczyk: Mikroubezpieczenia – innowacja produktowa czy powrót do korzeni? / Microinsurance – product innovation or return to the roots?.....	23
Barbara Cieślak: UBI zamiast czy obok SBM? / UBI together with or instead of BMS?.....	33
Roman Garbicz: Financial Effects of Social Security System Reforms in Selected Countries of the European Community / Efekty finansowe reform publicznych systemów ubezpieczeń społecznych w wybranych państwach Unii Europejskiej	42
Aleksandra Hęcka, Krzysztof Łyskawa: Ubezpieczenia zagrożeń środowiskowych w gospodarstwie rolnym / Insurance of environmental risk in agricultural entity.....	55
Marietta Janowicz-Lomott, Krzysztof Łyskawa: <i>Underwriting</i> i polityka lokacyjna zakładów ubezpieczeń w kształtowaniu taryf na rynku ubezpieczeń majątkowych / Underwriting and investment policy of insurances companies in creating rates on the market of property insurance.....	68
Maria Kiedrowska: Ryzyko badania sprawozdania finansowego zakładu ubezpieczeń / Insurance company financial statement audit risk	83
Bożena Kołosowska, Angelika Kuligowska: Praktyczne stosowanie triggerów na przykładzie ubezpieczenia gminy / Practical application triggers on the example of municipalities insurance	94
Rafał Komorowski, Katarzyna Kubiszewska: Islamic Takaful: Has it successfully substituted conventional insurance? / Islamic Takaful: czy skutecznie zastąpił ubezpieczenia komercyjne?.....	104
Lech Kujawski, Agnieszka Pobłocka: Oszacowanie rezerwy IBNR bayesowskim modelem <i>chain ladder</i> w ubezpieczeniach majątkowych / Bayesian methods for calculation the best estimate of IBNR technical provision in non-life insurance	115
Agnieszka Kurdyś-Kujawska: Motywy zakupu dobrowolnych ubezpieczeń przez rolników Pomorza Środkowego / The motives of purchase voluntary insurances by farmers of the Middle Pomerania	124

Robert Kurek: Nadzór nad globalnie działającymi zakładami ubezpieczeń – wymogi kapitałowe / Supervision over the globally functioning insurance institutions – capital requirements	134
Sergiusz Lenhardt: Perspektywy dla rynku ubezpieczeń samochodów zabytkowych w Polsce / Perspectives for the classic cars insurance market in Poland	143
Jerzy Łańcucki: Mechanizm nadzoru nad grupą ubezpieczeniową w nowych regulacjach unijnych / Mechanism of insurance group supervision in new EU regulations	152
Beata Nowotarska-Romaniak: The marketing meaning of customers as users of insurance services / Marketingowe znaczenie klientów jako użytkowników usług ubezpieczeniowych	163
Sylvia Pieńkowska-Kamieniecka: Partycypacja osób młodych w dodatkowym systemie emerytalnym / The participation of young people in the additional pension scheme	171
Piotr Pisarewicz: Wynagrodzenia z tytułu sprzedaży ubezpieczeń jako wyznacznik strategii rozwoju banków opartych na modelu współpracy z zakładami ubezpieczeń / Insurance commissions as a determinant of banks' strategies based on co-operation with an insurance companies.....	182
Agnieszka Przybylska-Mazur: Wybrana metoda oszacowania ryzyka rachunków zdrowia / Selected method of estimating the risk of health accounts.....	194
Paweł Rozumek: Instrumenty zarządzania ryzykiem katastroficznym i niekatastroficznym w rolnictwie – analiza porównawcza ubezpieczeń tradycyjnych i indeksowych / Catastrophic and non-catastrophic risk management tools in agriculture – comparative analysis of traditional and index insurances	203
Ewa Spigarska: Bilans zakładów ubezpieczeń na potrzeby wymogów wypłacalności i do celów statutowych – podobieństwa i różnice / Balance sheet of insurance companies for solvency requirements and for statutory purposes – similarities and differences.....	214
Grzegorz Strupczewski: Identyfikacja kluczowych determinant zakupu dotowanego ubezpieczenia upraw rolnych i zwierząt gospodarskich / Identification of the key determinants of subsidized crop and livestock insurance purchase.....	225
Waldemar Truszkiewicz: Medyczna ocena następstw szkody osobowej w roszczeniach odszkodowawczych – wielowymiarowy, nowoczesny System HBT (Human Body Trauma) Index w miejsce jednowymiarowej tabeli ZUS / Replacement of one-dimensional ZUS (Social Insurance Institute) table with a multidimensional, advanced HBT (Human Body Trauma) system in Medical valuation of consequences of injuries on the person in compensation claims	241

Tatiana Verezubova: Rodzaje ubezpieczeń w strategii finansowej zakładów ubezpieczeniowych rekomendowane na podstawie analizy ryzyka i rentowności – metodologia wyboru / The method of selection of preferential insurance forms based on risk analysis and profitability in financial strategy of insurance companies.....	250
Alicja Wolny-Dominiak, Stanisław Wanat: Taryfikacja <i>a priori</i> z wykorzystaniem kopuli / On the use of copula in ratemaking	258

Wstęp

Ubezpieczenie jako urządzenie gospodarcze funkcjonuje od bardzo dawna. We współczesnych czasach w wielu krajach w ramach rynków finansowych działają rozwinięte w różnym stopniu rynki ubezpieczeniowe. Ryzyko, które towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów i które dało początek zorganizowania instytucji ubezpieczenia, występuje ciągle i jednocześnie na skutek rozwoju cywilizacyjnego, rozwoju technologicznego oraz zmieniających się procesów demograficznych. Pojawiają się nowe kategorie ryzyka, które mogą być przedmiotem ubezpieczenia. Wobec zmieniającego się otoczenia rynek ubezpieczeniowy dostosowuje się i proponuje nowe produkty ubezpieczeniowe. Jednocześnie zakłady ubezpieczeń z obowiązku muszą dbać o bezpieczeństwo finansowe swoich klientów, aby nie podważyć podstawowej zasady realności ochrony ubezpieczeniowej. Wszystkie te zjawiska można zaliczyć do obszarów badawczych środowiska akademickiego zajmującego się problematyką ubezpieczeniową. Ponadto nowe tendencje, które pojawiają się w systemach emerytalnych, wywołane starzeniem się społeczeństw i niewydolnością repartycyjnego systemu emerytalnego, a równocześnie pojawiającymi się kryzysami na rynkach finansowych, generują cały szereg problemów badawczych, które są również w zasięgu zainteresowań wielu środowisk akademickich. Funkcjonujący w Polsce od kilkunastu lat nowy system emerytalny budzi różne kontrowersyjne dyskusje i skłania do wstępnej oceny, a zagadnienia te wiążą się z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych, w tym również z finansowaniem ochrony zdrowia.

Jak widać, tematyka badawcza obejmująca bardzo szeroko rozumiane ubezpieczenia od strony teoretycznej, jak również praktyki ubezpieczeniowej, jest niezwykle obszerna. Wszystkie te problemy są zawarte w przygotowanej pracy.

Zbiór zawiera artykuły, zaprezentowane na IX Międzynarodowej Konferencji „Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI wieku”, która odbyła się w maju 2015 r. w Rydzynie. Konferencja jest organizowana z inicjatywy i w wyniku współpracy Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu i Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Biorą w niej udział osoby reprezentujące wszystkie czołowe krajowe środowiska akademickie zajmujące się problematyką ubezpieczeniową oraz przedstawiciele praktyki ubezpieczeniowej. Od kilku lat przyjeżdżają również uczestnicy z zagranicy, z takich państw, jak: Rosja, Ukraina, Białoruś, Słowacja, Czechy i Niemcy. Tematyka badawcza prezentowana na obradach koncentruje się wokół następujących zagadnień:

- Funkcjonowanie rynku ubezpieczeniowego w Polsce i w świecie
- Zarządzanie ryzykiem w ubezpieczeniach
- Gospodarka finansowa ubezpieczycieli

- Zastosowanie metod ilościowych w ubezpieczeniach
 - Problematyka prawna w ubezpieczeniach
- Artykuły opublikowane w tym opracowaniu dotyczą powyższych zagadnień.

Pragniemy wszystkim Autorom serdecznie podziękować za przygotowanie interesujących artykułów poruszających wiele ważnych, aktualnych problemów i mamy nadzieję, że publikacja ta wzbogaci literaturę ubezpieczeniową i będzie inspiracją do dalszych badań.

W imieniu Autorów i własnym wyrażamy głęboką wdzięczność recenzentom: Pani Profesor Marii Balcerowicz-Szkutnik, Pani Profesor Teresie Bednarczyk, Panu Profesorowi Jackowi Lisowskiemu, Panu Profesorowi Markowi Monkiewiczowi, Panu Profesorowi Kazimierzowi Ortyńskiemu, Pani Profesor Wandzie Sułkowskiej, Panu Profesorowi Włodzimierzowi Szkutnikowi, Panu Profesorowi Tadeuszowi Szumliczowi oraz Panu Profesorowi Adamowi Śliwińskiemu – za cenne uwagi, które pozwoliły nadać publikacji lepszy kształt.

Redaktorzy naukow
Wanda Ronka-Chmielowiec
Patrycja Kowalczyk-Rólczyńska

Agnieszka Kurdys-Kujawska

Politechnika Koszalińska

e-mail: agnieszka.kurdys-kujawska@tu.koszalin.pl

MOTYWY ZAKUPU DOBROWOLNYCH UBEZPIECZEŃ PRZEZ ROLNIKÓW POMORZA ŚRODKOWEGO

THE MOTIVES OF PURCHASE OF VOLUNTARY INSURANCE BY FARMERS OF THE MIDDLE POMERANIA

DOI: 10.15611/pn.2016.415.11

Streszczenie: Ze względu na swój specyficzny charakter działalność rolnicza narażona jest na szereg rodzajów ryzyka, których wystąpienie może spowodować straty w produkcji i niestabilność funkcjonowania gospodarstwa rolnego. Jednym z narzędzi zarządzania ryzykiem w rolnictwie jest ubezpieczenie, które gwarantuje rekompensatę strat i wypłatę świadczeń pieniężnych w przypadku wystąpienia niekorzystnych zdarzeń w gospodarstwie rolnym. Celem artykułu jest określenie motywów skłaniających rolników do zakupu dobrowolnych ubezpieczeń oraz identyfikacja powiązań między motywami zakupu dobrowolnego ubezpieczenia a wybranymi cechami gospodarstwa rolnego. Źródłem informacji była ankieta przeprowadzona wśród właścicieli lub osób zarządzających gospodarstwem rolnym z regionu Pomorza Środkowego. Do realizacji celu wykorzystano wielowymiarową analizę korespondencji. Rolę cech zależnych pełniły cztery spośród ośmiu wariantów cech odnoszących się do motywów zakupu dobrowolnego ubezpieczenia i były to: obawa o przyszłość gospodarstwa rolnego, doświadczenie ze stratą, nieszczęśliwe zdarzenie u znajomych/rodziny oraz niska cena. Wybór został podyktowany największą sumą rang dla poszczególnych wariantów.

Słowa kluczowe: działalność rolnicza, dobrowolne ubezpieczenia, motyw zakupu ubezpieczeń.

Summary: Due to their specific nature agricultural activity is exposed to a number of risks, which outbreak may cause the loss of production and the instability of the agricultural holding. One of the tools of risk management in agriculture is insurance, which guarantees to compensate losses and payment of benefits in cash in the event of the occurrence of unfavorable events on a farm. The aim of this article is to define motives inducing farmers to purchase voluntary insurance and to identify links between motives of voluntary insurance purchase and selected characteristics of a farm. The source of information was the questionnaire used among owners or managers of a farm in the region of Middle Pomerania. Multivariate correspondence analysis was used to accomplish the objective. A role of dependent features

was played by four of eight variants of features concerning the motives of voluntary insurance purchase and they were: fear for the future of a farm, experience the damage, unfortunate event at friends/family and a low price. The choice was dictated by the largest sum of ranks for individual options.

Keywords: agricultural activity, voluntary insurance, motives of insurance purchase.

1. Wstęp

Ze względu na swój specyficzny charakter produkcja rolnicza narażona jest na szereg różnych ryzyk, które mogą być silnie z sobą skorelowane i w rzeczywistości powodować różne skutki [The World Bank 2011]. Rolnictwo jest szczególnie narażone na działanie czynników przyrodniczych, których wystąpienie powoduje straty w infrastrukturze produkcyjnej oraz obniżenie, a nawet utratę zysków z produkcji, naruszając stabilność finansową gospodarstwa rolnego i wpływając na jego dalsze funkcjonowanie [Sobiech, Kurdyś-Kujawska 2014].

Jednym z głównych narzędzi zarządzania ryzykiem w rolnictwie jest ubezpieczenie, stanowiące specyficzne źródło finansowania, w ramach którego dopływ kapitału uruchamia się w razie wystąpienia niekorzystnych skutków ryzyka [Wieczorek-Kosmala 2013]. Podstawowym zadaniem ubezpieczeń jest więc kompensacja finansowa strat powstałych w efekcie realizacji ryzyka [Kwiecińska 2007], która może być całkowita lub tylko częściowa [Handschke 1998a; Handschke 1998b; Łańcucki 1993; Stroński 2003; Łazowski 1998; Sułkowska 2007; Ronka-Chmielowiec (red.) 2002; Handschke, Monkiewicz (red.) 2010; Williams i in. 2002], a jej cel to dążenie do szybkiego przywrócenia gospodarstwa rolnego do stanu pierwotnego.

Celem opracowania jest określenie motywów skłaniających rolników do zakupu dobrowolnych ubezpieczeń oraz identyfikacja powiązań między motywami zakupu dobrowolnego ubezpieczenia a wybranymi cechami opisującymi gospodarstwo rolne. Z punktu widzenia analizowanego problemu badawczego postawiono pytanie: jakie czynniki mają wpływ na rzeczywiste postawy i zachowania rolników podczas podejmowania decyzji o zakupie dobrowolnych ubezpieczeń? Przyjęto, że motywy rolników do zakupu dobrowolnych ubezpieczeń zależą od poziomu świadomości ubezpieczeniowej wynikającego z wiedzy i doświadczenia rolnika oraz od zasobów gospodarstwa rolnego.

2. Metodyka badań i źródła danych

Populację celu stanowiły gospodarstwa rolne z regionu Pomorza Środkowego. Dane pierwotne zebrano od właścicieli oraz osób zarządzających gospodarstwem rolnym, w oparciu o badania ankietowe przeprowadzone w okresie maj-czerwiec 2012 r.

Doboru jednostek do próby dokonano metodą kuli śnieżnej¹. W opracowaniu wykorzystano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, ankietową oraz metody statystyczne. W celu identyfikacji powiązań między motywami zakupu dobrowolnego ubezpieczenia a kategoriami wybranych cech opisujących gospodarstwo rolne wykorzystano wielowymiarową analizę korespondencji. Klasyfikację wyników analizy korespondencji przeprowadzono metodą Warda.

3. Motywy zakupu dobrowolnych ubezpieczeń w świetle dotychczasowych badań

Właściciele gospodarstw rolnych, analizując zaistniałe zdarzenia i dostrzegając pojawiające się problemy bądź przewidując realne zagrożenia, mogą podjąć decyzję w zakresie transferu ryzyka. Decyzja ta wiąże się z funkcją korzyści, jakie mają być odczuwalne dla rolnika, i jest ona uwarunkowana wieloma czynnikami. Wśród nich B. Nowotarska-Romaniak wymienia wewnętrzne uwarunkowania zachowań decyzyjnych, w ramach których wyróżnia czynniki psychologiczne (osobowość, postrzeganie, postawa, ryzyko itp.) i czynniki demograficzne (wiek, płeć, wykształcenie itp.) oraz zewnętrzne uwarunkowania, a wśród nich czynniki społeczno-kulturowe (grupa odniesienia, liderzy opinii, rodzina itp.) oraz czynniki ekonomiczno-marketingowe (składka ubezpieczeniowa, dochody, usługi itp.) [Nowotarska-Romaniak 2013].

W dyskusji naukowej na temat przyczyn zakupu ubezpieczeń przez rolników zauważalny jest wzrost zainteresowania tą problematyką, zwłaszcza w kontekście badań rynku ubezpieczeniowego i niskiej absorpcji ubezpieczeń. Jednak dotychczasowe badania skupiają się jedynie na wskazaniu przyczyn zakupu ubezpieczeń bez określenia czynników je determinujących.

Badania mające na celu wskazanie motywów zakupu ubezpieczeń przez rolników były wielokrotnie podejmowane w literaturze zagranicznej. M. Ginder i in. [2010] przeprowadzili analizę, z której wynika, iż największy wpływ na decyzję o zakupie ubezpieczenia ma cena, prawdopodobieństwo otrzymania odszkodowania, rekomendacja agenta oraz wymogi pożyczkodawcy. Nie bez znaczenia jest również subsydiowanie składek ubezpieczeniowych przez rząd, obawy związane z pogodą, wydajność plonów sprzed roku oraz prawdopodobieństwo wystąpienia klęsk żywiołowych. Według A. Garrido i D. Zilberman [2007] rolnicy wykupują polisę ubezpieczeniową ze względu na awersję do ryzyka oraz spodziewane korzyści wynikające z asymetrii informacji. Z kolei K.H. Coble i Th.O. Knight [2002] dowiedli, iż mechanizm skłaniający rolników do zakupu polisy ubezpieczeniowej wynika z czterech bodźców, tj. awersji rolnika do ryzyka, dotacji rządowych, selekcji negatywnej oraz hazardu moralnego. Do podobnych wniosków doszli M. Sporri i in. [2012], wskazując, iż

¹ Istota tej metody doboru próby do badań polega na tym, że wybrana początkowo mała liczebnie grupa respondentów zostaje poddana badaniu i każdy członek tej grupy określa (poleca) inne jednostki należące do populacji [Szreder 2004].

transfer ryzyka na ubezpieczyciela uzależniony jest od zachowania i postawy wobec ryzyka zarządzającego gospodarstwem rolnym, narażenia gospodarstwa rolnego na ryzyko oraz substytutów zarządzania ryzykiem. Z badań M. Meuwissen i in. [2010] wynika, że wpływ na decyzję o zakupie ubezpieczenia miał rodzaj ryzyka objętego ochroną ubezpieczeniową, zaufanie do firmy lub pośrednika ubezpieczeniowego, adekwatność ochrony ubezpieczeniowej do ceny, odpowiednie doradztwo, łatwość zrozumienia zakresu i procesu technicznego ubezpieczeń, wysokość składki ubezpieczeniowej (poniżej 5% wartości ubezpieczonej), okres potrzebny do rozliczenia strat, dostępność informacji o produktach ubezpieczeniowych, znajomość prognoz pogody na nadchodzący sezon oraz obowiązek ubezpieczenia. S.S. Makki i A. Sowaru [2010] wśród przyczyn zawarcia ubezpieczenia wymieniają poziom narażenia gospodarstwa rolnego na ryzyko, subsydia państwowe, wysokość składki, spodziewaną wypłatę odszkodowania oraz cechy umowy ubezpieczeniowej. A. Hau [2006] wykazał, iż motywem zakupu ubezpieczeń był wzrost kosztów produkcji oraz zmiany pogodowe. Natomiast F. Branstrand i F. Wester [2014] dowiedli, że wpływ na decyzje o zakupie ubezpieczenia miała ekspozycja na ryzyko oraz struktura ubezpieczenia.

W polskich opracowaniach naukowych również można znaleźć studia nad motywami zakupu ubezpieczeń. Z badań przeprowadzonych przez B. Kołosowską i D. Walczaka [2011] wynika, iż najczęściej wskazywanym motywem zakupu ubezpieczenia była możliwość otrzymania odszkodowania, poczucie bezpieczeństwa, obowiązek ubezpieczenia, pozytywne doświadczenie z przeszłości, inni się ubezpieczają, tradycje rodzinne oraz namowa agenta. S. Zając [2010] wykazał, iż przyczyną zawarcia ubezpieczenia jest przede wszystkim obowiązek ubezpieczenia, chęć ochrony przed nieszczęśliwymi zdarzeniami oraz doświadczenie ze szkodą bez ubezpieczenia. Z kolei J. Czapiński i T. Panek [2007] wśród najważniejszych przyczyn korzystania z ubezpieczeń wymieniają obowiązek ubezpieczenia, obawę o przyszłość gospodarstwa, nieszczęśliwe zdarzenie w życiu rodziny, nieszczęśliwe zdarzenie w życiu znajomych, sugestię/radę znajomych, reklamę oraz namowę agenta ubezpieczeniowego. A. Wicka [2014] na podstawie przeprowadzonych badań wnioskuje, iż motywy racjonalne, w tym oparte na kalkulacji ekonomicznej, mają przy podejmowaniu decyzji o korzystaniu z ochrony ubezpieczeniowej bardzo istotne znaczenie. Autorka wśród najważniejszych przyczyn korzystania z ubezpieczeń wymienia obowiązek zakupu oraz gwarancję wypłaty odszkodowania w razie zajścia zdarzenia losowego. Według P. Sulewskiego [2014] korzystanie z ubezpieczeń jest związane ze zjawiskiem hazardu moralnego. Z kolei A. Czyżewski i S. Stępień [2011] wskazują, iż do ubezpieczenia przystępują przede wszystkim producenci narażeni na wysokie ryzyko produkcyjno-ekonomiczne. Zdaniem M. Adamowicza [2002] potrzeba ubezpieczeń rolniczych wynika z działania rządów. Jeśli pomoc udzielana jest w każdej sytuacji wystąpienia klęski żywiołowej, to stanowi to czynnik hamujący każde działanie ubezpieczające. Dodaje również, iż czynnikiem określającym potrzebę ubezpieczenia jest sposób postrzegania ryzyka przez rolników. M. Józeficka i U. Tetwejer [2009] wskazują na przyczyny, które będą w przyszłości skłaniały rolników do zawierania

umów ubezpieczeniowych. Są to: wzrastająca opłacalność produkcji rolnej, a przede wszystkim wzrastająca świadomość rolników w zakresie konieczności właściwego zabezpieczenia swoich dochodów przed nieprzewidywanymi skutkami zmian pogody, a także nieodzowność właściwego zarządzania ryzykiem oraz zmniejszenie socjalnej pomocy państwa.

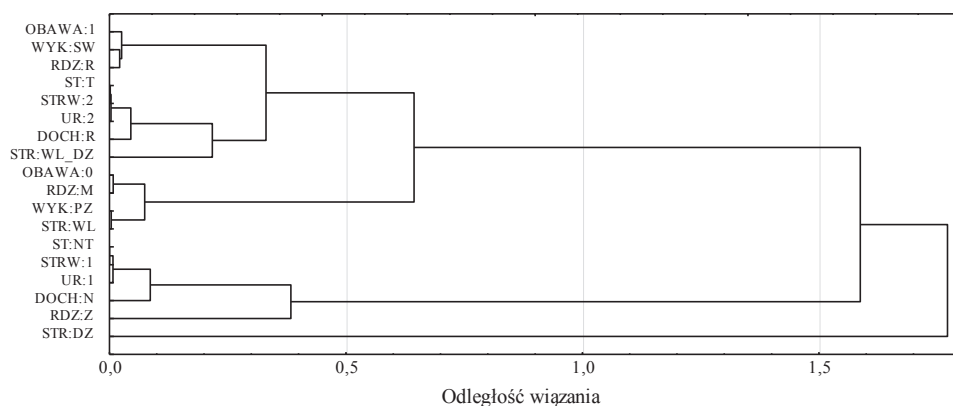
4. Motywy zakupu dobrowolnych ubezpieczeń przez rolników Pomorza Środkowego

W analizowanej grupie gospodarstw rolnych 57,42% rolników deklarowało posiadanie dobrowolnych ubezpieczeń. Największy odsetek stanowiły polisy ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego (47,06%) oraz mienia ruchomego (22,78%). Ubezpieczenia upraw stanowiły 20,36%, a zwierząt 9,13%. Wskazując na przyczyny zakupu dobrowolnego ubezpieczenia gospodarstwa rolnego, respondent mógł wybrać kilka wariantów odpowiedzi i nadać im rangi, które oznaczały stopień ważności danej przyczyny do zawarcia dobrowolnego ubezpieczenia (5 – najważniejsza, 1 – najmniej ważna). Analizując rozkład przydzielonych rang kategoriom odpowiedzi, można stwierdzić, że najczęściej najwyższe (oznaczające większą ważność) rangi były nadawane następującym wariantom odpowiedzi: obawa o przyszłość, doświadczenie ze szkodą, nieszczęśliwe zdarzenie u znajomych oraz niska cena. Obawę o przyszłość jako bardzo ważną lub ważną przyczynę zawarcia ubezpieczenia wskazało 116 osób (79%), w tym 95 osób (81,8%) jako bardzo ważną. Doświadczenie ze szkodą za bardzo ważną lub ważną przyczynę uznało 35 osób (30%), w przypadku kategorii nieszczęśliwe zdarzenie u znajomych/rodziny uznanie tego wariantu za bardzo ważny lub ważny dotyczyło 33 osób (28%), w ostatnim przypadku – niska cena – było to 32 respondentów (28%). Pozostałe przyczyny wskazywane przez rolników to sugestia/rada znajomych, cesja dla banku, namowa agenta oraz reklama.

W celu identyfikacji powiązań między przyczynami zawarcia dobrowolnego ubezpieczenia rolnego a wybranymi cechami opisującymi gospodarstwo rolne w przypadku cech jakościowych zostały wprowadzone odpowiednie kategorie. Rolę cech zależnych odgrywały cztery spośród ośmiu wariantów cechy odnoszącej się do przyczyn zawarcia dobrowolnego ubezpieczenia rolnego. Wybór został podyktowany największą sumą rang dla poszczególnych wariantów odpowiedzi. W badaniu przyjęto następujące zmienne i ich kategorie: *OBAWA* – obawa o przyszłość (1 – bardzo ważna lub ważna przyczyna, 0 – mniej ważna); *SZKODA* – doświadczenie ze szkodą (1 – bardzo ważna lub ważna przyczyna, 0 – mniej ważna); *ZDARZ* – nieszczęśliwe zdarzenie u znajomych/rodziny (1 – bardzo ważna lub ważna przyczyna, 0 – mniej ważna); *SKL* – niska cena ubezpieczenia (1 – bardzo ważna lub ważna przyczyna, 0 – mniej ważna); *ST* – status gospodarstwa (T – towarowe, NT – nietowarowe); *WYK* – wykształcenie (SW – średnie lub wyższe, PZ – podstawowe lub zawodowe); *STR* – struktura gruntów (WL – własne, WL_DZ – własne + dzierżawa, DZ – dzierżawa);

RDZ – rodzaj prowadzonej produkcji (R – roślinna, Z – zwierzęca, M – mieszana); *UR* – powierzchnia użytków rolnych (poniżej mediany – 1, powyżej mediany – 2); *STRW* – wyposażenie gospodarstwa rolnego w środki trwałe (poniżej mediany – 1, powyżej mediany – 2)²; *DOCH* – źródła dochodów (R – z działalności rolniczej, N – z działalności pozarolniczej). Cztery pierwsze cechy uznano za zależne, a następane za niezależne.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, iż respondenci, którzy wskazali obawę o przyszłość jako co najmniej ważną przyczynę zakupu dobrowolnego ubezpieczenia, legitymowali się wykształceniem wyższym lub średnim, prowadzili gospodarstwa towarowe o powierzchni powyżej 15 ha użytków rolnych, wyposażone w więcej niż dwa środki trwałe, ukierunkowane na produkcję roślinną (rys. 1). Natomiast dla rolników z wykształceniem co najwyżej zawodowym z gospodarstw o wielokierunkowej produkcji obawa o przyszłość nie była ważną przyczyną zawarcia dobrowolnego ubezpieczenia.

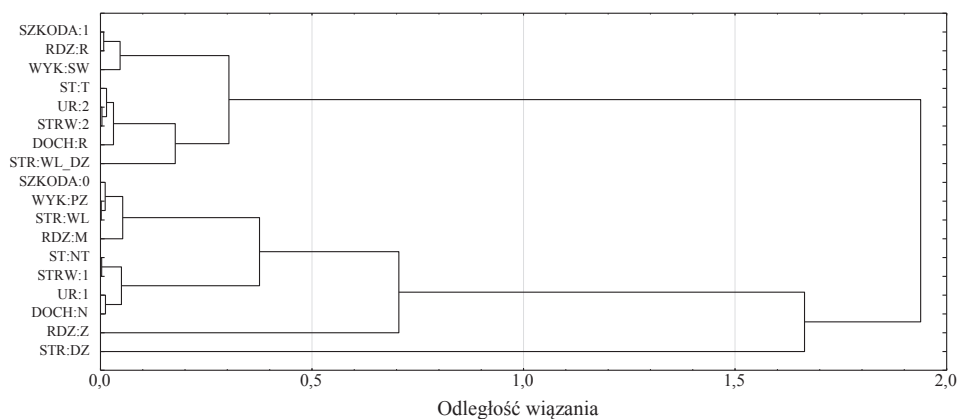
Rys. 1. Dendrogram podziału kategorii cech za pomocą metody Warda dla „obawa o przyszłość gospodarstwa”

Źródło: opracowanie własne.

Właściciele gospodarstw rolnych z wykształceniem co najmniej średnim, prowadzący działalność rolniczą głównie w celu sprzedaży produktów rolnych na rynek, wyraźnie ukierunkowanych na produkcję roślinną, o powierzchni użytków rolnych przekraczających 15 ha, wyposażonych w więcej niż dwa środki trwałe znacznie częściej wskazywali doświadczenie ze szkodą jako ważny powód zawarcia dobrowolnego ubezpieczenia niż rolnicy z wykształceniem co najwyżej zawodowym, którzy

² Cechy, tj. powierzchnia użytków rolnych oraz wyposażenie gospodarstwa rolnego w środki trwałe, charakteryzują się silną asymetrią prawostronną (współczynniki asymetrii wynoszą odpowiednio 3,9 i 1,1), zatem do określenia kategorii dla tych cech wykorzystano pozycyjną miarę tendencji centralnej – medianę, która nie jest wrażliwa na wartości nietypowe.

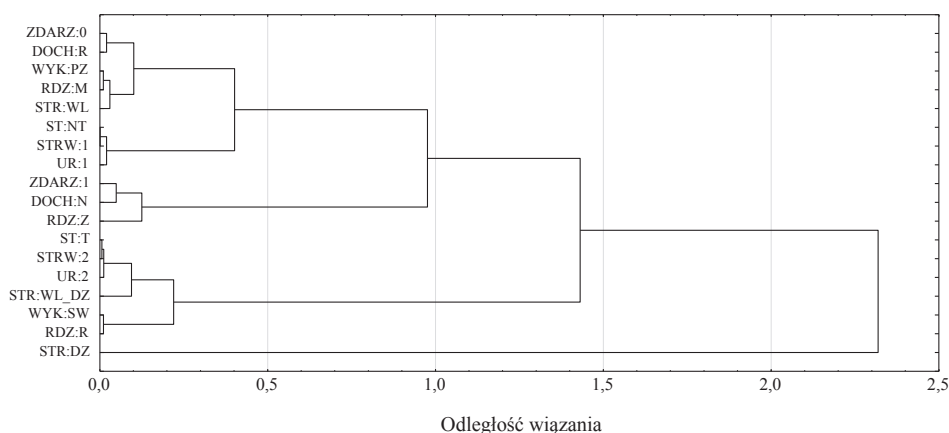
ograniczyli produkcję towarową (drobne gospodarstwa samozaopatrzeniowe (do 15 ha), o produkcji mieszanej, z niewielką liczbą środków trwałych) i pozyskiwali dochody ze źródeł nierolniczych (rys. 2).

Rys. 2. Dendrogram podziału kategorii cech za pomocą metody Warda dla „doświadczenie ze szkodą”

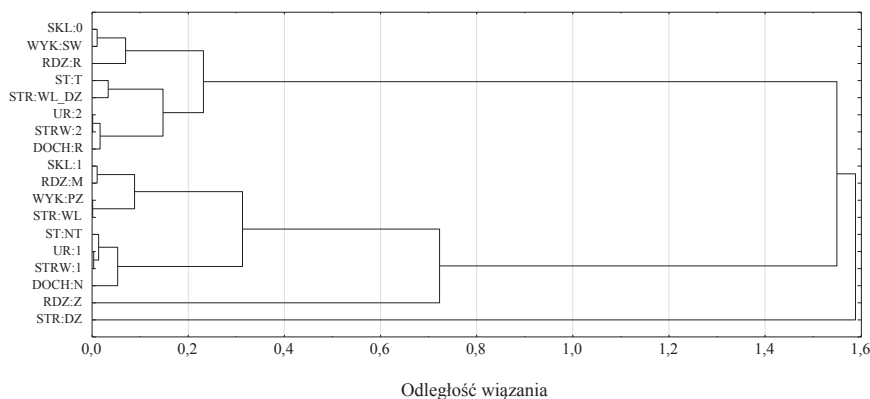
Źródło: opracowanie własne.

Nieszczęśliwe zdarzenie u znajomych/rodziny było ważną przyczyną zawarcia ubezpieczenia dla rolników pozyskujących dochody z pozarolniczych źródeł oraz ukierunkowanych na produkcję zwierzęcą (rys. 3). Natomiast nie było to ważną przyczyną dla rolników z wykształceniem co najwyżej zawodowym, z drobnych gospodarstw, o typie produkcji mieszanej, przeznaczonej głównie na potrzeby własne.

Rys. 3. Dendrogram podziału kategorii cech za pomocą metody Warda dla „nieszczęśliwe zdarzenie u znajomych/rodziny”

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 4. Dendrogram podziału kategorii cech za pomocą metody Warda dla „niska cena”

Źródło: opracowanie własne.

Dla rolników z wykształceniem co najwyżej zawodowym, z drobnych gospodarstw mieszanych produkujących na własne potrzeby ważnym czynnikiem motywującym do wykupu ubezpieczenia była niska cena. Innego zdania byli właściciele gospodarstw produkujący w celu sprzedaży na rynek, ukierunkowani na produkcję roślinną, posiadający relatywnie większą powierzchnię użytków rolnych oraz więcej środków trwałych (rys. 4).

5. Zakończenie

Główne przyczyny zakupu dobrowolnych ubezpieczeń przez rolników z regionu Pomorza Środkowego wynikały z niepewności co do występowania niekontrolowanych i trudnych do przewidzenia zagrożeń naturalnych, które mogą istotnie wpłynąć na jakość i wielkość produkcji, a tym samym przełożyć się na dochody rolników.

Na podstawie wyników wielowymiarowej analizy korespondencji dowiedziono, iż motywy zakupu dobrowolnych ubezpieczeń były zróżnicowane ze względu na poziom wykształcenia rolnika oraz wielkość zasobów gospodarstwa rolnego.

Analiza wykazała, iż dla rolników z wykształceniem co najmniej średnim, prowadzących działalność rolniczą głównie w celu sprzedaży produktów rolnych na rynek, większych obszarowo i lepiej wyposażonych w środki trwałe, ukierunkowanych na produkcję roślinną bardzo ważną lub ważną przyczyną zakupu dobrowolnego ubezpieczenia była obawa o przyszłość oraz doświadczenie ze szkodą. Oznacza to, że rolnicy lepiej wykształceni odznaczają się większą samoświadomością ubezpieczeniową, która zdaniem S. Wieteski [2010] odzwierciedla się w doświadczeniach ludzi i przedmiotów objętych ochroną ubezpieczeniową. Wynika ona z przekonań indywidualnych osób, poglądów i opinii, a także zachowań związanych z doświadczeniami w zakresie istniejących zagrożeń oraz ich skutków. W większych obszarowo

gospodarstwach produkcja jest znacznie bardziej kapitałochłonna niż w mniejszych, co wymusza na rolnikach utrzymanie właściwego stanu i wartości środków trwałych. Rolnicy w obawie o utratę dochodów wynikających ze spadku wydajności produkcji decydują się na transfer ryzyka na zakład ubezpieczeniowy, bez względu na wysokość składki. Niska cena ubezpieczenia nie jest dla tej grupy rolników ważnym powodem zakupu dobrowolnego ubezpieczenia. W przeciwieństwie do rolników prowadzących gospodarstwa o mniejszym potencjale wytwórczym (powierzchnia poniżej 15 ha, liczba środków trwałych mniej niż dwa), produkujących głównie na potrzeby własne.

Literatura

- Adamowicz M., 2002, *Ryzyko i ubezpieczenia w rolnictwie*, [w:] Adamowicz M. (red.), *Ubezpieczenia gospodarcze*, Wieś i Rolnictwo, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 15-16.
- Branstrand F., Wester F., 2014, *Factors affecting crop insurance decision – A survey among Swedish Farmers*, Uppsala, s. 4.
- Coble K.H., Knight Th.O., 2002, *Crop Insurance as a Tool Price and Yield Risk Management*, [w:] Just R.E., Pope R.D. (red.), *A Comprehensive Assessment of the Role of Risk in U.S. Agriculture*, Kluwer Academic Publishers, s. 445-465.
- Czapiński J., Panek T. (red.), 2007, *Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*. Warszawa, s. 181.
- Czyżewski A., Stępień S., 2011, *Ograniczenie ryzyka wahań cen i produkcji rolniczej w systemach ubezpieczeniowych*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 168, Wrocław, s. 73-74.
- Garrido A., Zilberman D., 2007, *Revisiting the demand of agricultural insurance: The case of Spain*, European Association of Agricultural Economists, s. 3.
- Ginder M., Spaulding A.D., Winter J.R., Tudor K., 2010, *Crop insurance purchase decisions: a study of Northern Illinois farmers*, Journal of the Asfmr, s. 4.
- Greenacre M., 1993, *Correspondence Analysis in Practice*, Academic Press, London.
- Handsche J., 1998a, *Funkcje i zasady ubezpieczeń gospodarczych*, [w:] Sangowski T. (red.), *Ubezpieczenia gospodarcze*, Poltext, Warszawa, s. 82.
- Handsche J., 1998b, *Pojęcie, treści i zasady polityki ubezpieczeniowej – rozważania nie tylko metodologiczne*, Studia Ubezpieczeniowe, Wydawnictwo AE w Poznaniu, s. 58.
- Handsche J., Monkiewicz J. (red.), 2010, *Ubezpieczenia*, Poltext, Warszawa, s. 44-51.
- Hau A., 2006, *Production under uncertainty with insurance or hedging*, Mathematics and Economics, no. 38, s. 347-369.
- Józefcka M., Tetwejer U., 2009, *Ubezpieczenia od ryzyka wystąpienia klęsk żywiołowych w polskim rolnictwie na tle ustawodawstwa unijnego*, Wiadomości Ubezpieczeniowe, nr 1, s. 181.
- Kołosowska B., Walczak D., 2011, *Rynek ubezpieczeń rolnych w Polsce – stan obecny i perspektywy*, [w:] Lisowski J. (red.), *Studia Ubezpieczeniowe, Społeczno-gospodarcze aspekty funkcjonowania rynku ubezpieczeniowego*, Zeszyty Naukowe nr 181, Wydawnictwo UE w Poznaniu, Poznań, s. 96.
- Kwiecińska I., 2007, *Rola i miejsce ubezpieczenia w procesie zarządzania ryzykiem w działalności gospodarczej*, [w:] Marcinkowska M., Wieteska S.T. (red.), *Harmonizacja bankowości i ubezpieczeń*, Difin, Warszawa, s. 551-560.
- Łańcucki J., 1993, *Finanse ubezpieczeń gospodarczych*, Poltext, Warszawa, s. 15-16.
- Łazowski J., 1998, *Wstęp do nauki o ubezpieczeniach*, Wydawnictwo Prawnicze Lex, Sopot, s. 13-14.

- Makki S.S., Somwaru S., 2010, *Farmers participation in crop insurance markets creating the right initiative*, American Journal of Agricultural Economics, no. 83, s. 662-667.
- Meuwissen M., Molnar P.M., Tams A., 2010, *Perception of innovate crop insurance in Australia*, International European Forum on System Dynamics and Innovation in Food Networks, s. 468.
- Nowotarska-Romaniak B., 2013, *Zachowania klientów indywidualnych w procesie zakupu usługi ubezpieczeniowej*, Wolters Kluwer Business, Warszawa, s. 83.
- Panek T., 2009, *Statystyczne metody wielowymiarowej analizy porównawczej*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Ronka-Chmielowiec W. (red.), 2002, *Ubezpieczenia. Rynek i ryzyko*, PWE, Warszawa, s. 34-49.
- Sobiech J., Kurdyś-Kujawska A., 2014, *Ryzyko działalności rolniczej na obszarze Pomorza Środkowego i jego wpływ na podejmowane przez rolników decyzje finansowe i inwestycyjne*, [w:] Zawadzka D., Sobiech J. (red.), *Wzrost i alokacja aktywów finansowych i rzeczowych rolników (przedsiębiorstw rolniczych i gospodarstw domowych)*, Wydawnictwo Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2014, s. 302.
- Sporri M., Barath L., Bokusheva R., Ferto I., 2012, *The Impact of Crop Insurance on the Economic Performance of Hungarian Cropping Farms*, [w:] *Price Volatility and Farm Income Stabilisation Modelling Outcomes and Assessing Market and Policy Based Responses*, EAAE Seminar, Dublin, s. 5.
- Stroiński E., 2003, *Ubezpieczenia na życie, teoria i praktyka*, Poltext, Warszawa, s. 16.
- Sulewski P., 2014, *Awersja ryzyka a dochodowość czynników wytwórczych w gospodarstwach rolnych – ujęcie teoretyczne i empiryczne*, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 4 (341), s. 98 (s. 87-104).
- Sułkowska W. (red.), 2007, *Ubezpieczenia*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków, s. 26.
- Szreder M., 2004, *Metody i techniki sondażowych badań opinii*, PWE, Warszawa, s. 60.
- The World Bank, 2011, *Weather index insurance for agricultural, guidance for development practitioners*, s. 1.
- Walczak D., 2011, *Uwarunkowania funkcjonowania systemu zabezpieczenia społecznego rolników w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń, s. 207-208.
- Wicka A., 2014, *Ubezpieczenia rolników jako metoda zarządzania ryzykiem w opinii rolników*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 804, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 67, Wydawnictwo US, Szczecin, s. 262.
- Wieczorek-Kosmala M., 2013, *Postawy przedsiębiorstw wobec kształtowania zakresu ubezpieczenia – wyniki badań*, [w:] Sułkowska W., *Rynek ubezpieczeń. Współczesne problemy*, Difin, Warszawa, s. 136, za: Banks E., 2004, *Alternative Risk Transfer: Integrated Risk Management Through Insurance, Reinsurance and the Capital Markets*, John Wiley & Sons, Chichester, s. 198.
- Wieteska S., 2010, *Świadomość czy samoświadomość ubezpieczeniowa*, Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym, vol. 13, nr 1, s. 233.
- Williams C.A. Jr., Smith M.L., Young P.C., 2002, *Zarządzanie ryzykiem a ubezpieczenia*, PWN, Warszawa, s. 348-358.